

Марина АНТОШКО,
orcid.org/0000-0002-4105-7519
кандидат мистецтвознавства,
доцент кафедри загального та спеціалізованого фортепіано
Національної музичної академії України імені П. І. Чайковського
(Київ, Україна) antoshko.m@rambler.ru

ПИТАННЯ СВІТОГЛЯДУ СТАРОДАВНЬОГО КИТАЮ ТА МУЗИЧНИХ ТРАДИЦІЙ

На основі вивчення проблеми світоглядної системи Китаю ми виявили процеси розвитку країни та самобутню культуру. Проблема вивчення світоглядної системи Стародавнього Китаю як підґрунтя виникнення музичної традиції цікавила багатьох науковців, адже впливала на культурне життя країн Сходу. Це питання висвітлювало філософські напрями, на які спиралась традиції Китаю, адже філософські традиції впливали на музичне мистецтво країни. Отже, культурні традиції Китаю спиралась на древні філософії Китаю: конфуціанство, даосизм та буддизм. Отже, питанням виховання та музичному мистецтву в Китаї приділялась особлива увага. Людина має бути етично вихованою, наділеною духовністю та правдивістю. Музичне виховання відіграло важливу роль у культурі Китаю, адже було носієм культури древніх китайців. Числові поняття виконували свою магічну роль. Згідно з філософією даосизму музика мала сприяти емоційному стану людини та гармонійному її поєднанню з природою. Конфуцій наголошує на всебічному розвитку людини, при цьому роблячи акцент на моральності особистості. Це яскраво відобразили його твори: «Шицзін» («Книга пісень»), «Шу цзін» («Книга історії»), «Лунь юй» («Бесіди і висловлювання»). У III–VI столітті на музичну культуру Китаю впливали філософські тенденції, побудовані на лаоско-буддійському баченні. Музика відіграла роль вираження сутності буття. Отже, у VI столітті з'являється музичний твір для музичного інструмента цінга композитора Цю Міня «Юланьпу» чи «Самотня Орхідея». Значне місце в Китаї у XVIII–XIX столітті посідало оркестрове музичування – ши фань гу. Цікавим було те, що поступово китайські музиканти переймали гру на європейських інструментах та виконували європейські твори. Зміни відбувались й у вокальному мистецтві, де виявилась так звана «музична форма» – таньци. Вона виконувалась як розповідь із ритмічними фігурами. Маючи характер декламації з вокальним супроводом та грою на струнних музичних інструментах, ця форма реформувалась у форми баоцзюань та дагу, що виконувались як розповідь із барабаним чи струнним супроводом. Світоглядна система Стародавнього Китаю стала підґрунтям для виникнення музичних традицій у країнах Сходу. Ця проблема є цікавою для науковців та потребує подальшого вивчення.

Метою роботи є вивчення проблеми світогляду Стародавнього Китаю на основі музичних традицій.

Методологія дослідження полягає у використанні історичного та біографічного методів у вивченні окресленої тематики. **Наукова новизна** статті полягає у дослідженні доцільності проблеми світогляду Стародавнього Китаю, спираючись на музичні традиції країни. Виокремлено історичні імена філософів, які вплинули на розвиток системи музичного мистецтва та освіти, що позначилось на культурних традиціях країн Сходу.

Висновки. На основі вивчення проблеми стосовно світоглядної системи Китаю ми виявили процеси розвитку країни та самобутню культуру. Проблема вивчення світоглядної системи Стародавнього Китаю як підґрунтя виникнення музичної традиції цікавила багатьох науковців, адже впливала на культурне життя країн Сходу. Це питання висвітлювало філософські напрями, на які спиралась традиції Китаю, адже філософські традиції впливали на музичне мистецтво країни. Отже, питанням виховання та музичного мистецтва в Китаї приділялась особлива увага. Людина має бути етично вихованою, наділеною духовністю та правдивістю. Музичне виховання посідало важливу роль у культурі Китаю, адже було носієм культури древніх китайців. Світоглядна система Стародавнього Китаю стала підґрунтям для виникнення музичних традицій у країнах Сходу. Ця проблема є цікавою для науковців та потребує подальшого вивчення.

Ключові слова: світоглядна система Китаю, музичне мистецтво, культурні традиції, філософія країни.

Marina ANTOSHKO,
orcid.org/0000-0002-4105-7519
Candidate of Arts,
Associate Professor at the Department of General and Specialized Piano
Ukrainian National Tchaikovsky Academy of Music
(Kyiv, Ukraine) antoshko.m@rambler.ru

QUESTIONS ABOUT THE OUTLOOK OF ANCIENT CHINA AND MUSICAL TRADITIONS

Based on the study of the problem regarding the worldview system of China, the processes of the country's development and original culture were revealed. The problem of studying the worldview of ancient China as the basis for the emergence of musical tradition has interested many scholars, because it had an impact on the cultural life of the East. This question

highlighted the philosophical trends on which China's traditions were based. Namely, philosophical traditions influenced the musical art of the country. Thus, China's cultural traditions were based on ancient Chinese philosophies: Confucianism, Taoism and Buddhism. Thus, special attention was paid to education and music in China. One must be ethically educated, endowed with spirituality and truthfulness.

Music education played an important role in Chinese culture, as it was the bearer of the culture of the ancient Chinese. Numerical concepts played a magical role. According to the philosophy of Taoism, music was to promote the emotional state of man and its harmonious combination with nature. Confucius emphasizes the comprehensive development of man, while emphasizing the morality of the individual. This is vividly reflected in his works: "Shijing" ("Book of Songs"), "Shu Jing" ("Book of History"), "Lun Yu" ("Conversations and Statements").

In the III–VI centuries, the musical culture of China was influenced by philosophical tendencies based on the Lao-Buddhist vision. Music played the role of expressing the essence of being. Thus, in the 6th century, a piece of music for the musical instrument of the composer Qiu Minh "Yulanpu" or "The Lonely Orchid" appeared. In the eighteenth and nineteenth centuries, orchestral music, Shi Fan Gu, occupied a significant place in China. It was interesting that gradually Chinese musicians adopted the playing of European instruments and performed European works. Changes also took place in the vocal art, where the so-called musical form – dances – appeared. It was performed as a story with rhythmic figures. Recalling the nature of recitation with vocal accompaniment and playing of stringed musical instruments, this form was reformed into a form – baojuan and dagu. These musical forms were performed as a story with drum or string accompaniment. The worldview system of ancient China became the basis for the emergence of musical traditions in the East. This problem is of interest to scientists and necessitates further development in the study of this issue.

The purpose of the work is to study the problem of worldview of ancient China on the basis of musical traditions. **The methodology** of the study is to use historical and biographical methods in the study of this topic. **The scientific novelty** of the article is to study the feasibility of the problem of worldview of ancient China, based on the musical traditions of the country. The historical names of the philosophers who influenced the development of the system of music and education, which affected the cultural traditions of the countries of the East, were distinguished. **Conclusions:** Based on a study of the problem of China's worldview, the country's development processes and distinctive culture were identified. The problem of studying the worldview system of ancient China as the basis for the emergence of the musical tradition has interested many scholars, because it influenced the cultural life of the countries of the East. This question highlighted the philosophical trends that underpin China's traditions. Namely, philosophical traditions influenced the country's musical art. Therefore, special attention has been paid to the issues of education and music in China. A person must be ethically educated, endowed with spirituality and truth. Music education played an important role in the culture of China, because it was a carrier of the culture of the ancient Chinese. The worldview system of ancient China became the basis for the emergence of musical traditions in the countries of the East. This problem is of interest to scientists and necessitates further development in the study of this issue.

Key words: Chinese outlook, musical art, cultural traditions, country philosophy.

Постановка проблеми. Проблема вивчення світоглядної системи Стародавнього Китаю є цікавою та актуальною, адже зумовила повернення до філософських витоків, які вплинули на музичну культуру Китаю. Музичні традиції відігравали важливу роль у мистецтві країн Сходу, зокрема Китаю. Говорячи про китайську культуру, слід зазначити, що розуміння мистецтва музики проходить крізь усю китайську філософію та історію.

Аналіз досліджень. Питання світоглядної системи Стародавнього Китаю привертало увагу науковців, серед яких слід указати на В. Я. Сидихменова, Т. О. Метельову, Н. Е. Боровську, Л. С. Переломова. Серед китайських учених слід виокремити С. Судзуки, який досліджував культуру Китаю, та більш сучасні роботи, серед яких вирізняються праці Сяо Су, Сюй Чжея, У Ген-Іра та інші. Отже, ми бачимо, що питання світоглядної системи Стародавнього Китаю, які позначились на традиціях країни, ще не достатньо висвітлені й потребують подальшого вивчення.

Метою статті є вивчення проблем світоглядної системи Стародавнього Китаю, зокрема й філософських тенденцій, які безпосередньо впли-

вали на культурні та музичні традиції країни, які сягають корінням давнини.

Виклад основного матеріалу. Питання світогляду Стародавнього Китаю та музичних традицій є цікавою темою для науковців. Так, дослідник китайського мистецтва У Ген-Ір поділяє музичну культуру на періоди:

- 1) музика Древнього Китаю (XX століття до н.е. – III століття н.е. – період становлення китайської музики);
- 2) музика раннього середньовіччя (III століття н.е. – початок XIII століття н.е. – проникнення іноземної музики та розквіт китайської музики);
- 3) музика пізнього середньовіччя (початок XIII століття – 1911 рік – період зрілості);
- 4) музика Новітнього часу (з 1911 до наших днів) (У Ген-Ір, 2011: 22–23).

Учені, які вивчали древню історію Китаю, зазначають, що епосі Древнього Китаю передував Архаїчний Китай (XVI–XI століття до н.е.). Так, на територіях Хенань, Шеньсі та Шаньсі існували культурні нашарування. Найдревнішими вважаються династії епохи Хуан-ді (XXVIII–XXIII століття до н.е.) та династія Ся (XXII–XVI століття

до н.е.). Отже, китайські правителі, серед яких варто виокремити Фу Сі та Шень Нун, грали на музичних інструментах, які самі й створили. Гру на музичних інструментах вони вважали засобом спілкування сил природи (Неба та Землі). Так, дослідник китайського мистецтва Ян Ін-лю (1899–1984) вважав, що саме трудова діяльність людини впливала на музичну культуру. Також притаманний був під час виконання будь-яких робіт спів та танок. Музична культура держави Шан-Інь (XVI–XI століття до н.е.) була побудована на ритуальних пісенно-танцювальних обрядах, присвячених збиранню врожаю та жертвоприношенням, здійсненим богам. Згодом це поєднання мистецтв знаходить відображення в придворних та храмових традиціях. У провінції Хенань під час розкопок (перша половина XX століття) знайшли перші музичні інструменти: цін – одиночна кам'яна плита, чжун – залізний дзвін, сюань – глиняний шароподібний інвентар з отворами, що виконував роль духового інструмента. Особливості китайської музичної мови побудовані на одноголосі з елементами гетерофонії. Ритм простий, який подеколи повторюється. Характерною рисою китайської музики є високі ноти, а в співі – фальцетна, горлова манера. Пізніше починають формуватися такі основні риси, характерні для світського музикування, як поєднання співів, музики та танцю (У Ген-Ир, 2011: 26). В епоху Чжоу (XI–III століття до н.е.) на чолі з династією У-ваном (1122–1115 рік до н.е.) відбувся підйом музичної культури завдяки обміну досвідом із західними регіонами країни. Виокремлюють Ранню (Західну) Чжоу (XI століття – 770 рік до н.е.) та Пізню (Східну) (770–256 роки до н.е.). В епоху Ранньої Чжоу з'являється Музичне відомство, завдяки якому була відкрита музична школа з підготовки музики та танцям. У Ген-Ир подає відомості, що відомство нараховувало близько 1300–1500 людей, викладання тривало близько семи років. Важливим елементом було те, що навчання виокремлювало придворну та народну музику. Так, кількість оркестрів залежала від рангу людини, задля якої проводилась церемонія: чотири оркестри виділялись для імператора, три – для князя чи феодала, два – для чиновників вищих рангів та один – для простих чиновників та вчених. Кількість танцюристів відповідала такому ж принципу. Ці правила знаходять відображення в значенні «яюе» – правильна музика. В цей час починає збільшуватись музичний інструментарій. Поява струнного інструмента цін (цитра) належить до цієї епохи. Використовувалась пентатоніка, а також лідійський лад (У Ген-Ир, 2011: 28).

В епоху Пізньої Чжоу виникає питання філософського плану стосовно використання музики. Адже саме в цей час з'являється вчення Конфуція (Кун Фу-цзи). Визначну роль у цю епоху відіграли праці Конфуція, а саме: «Книга пісень», «Шуцзін» («Книга історичних переказів»), «Цзін» («Книга змін»), «Чуньцю» (Літопис «Веста і осінь»), «Ліцзи» («Книга ритуалів»). Однак найбільш значущою є книга «Луньюй» («Бесіди та судження»), яка відобразила філософське мислення Конфуція. На думку філософа, музика поєднує жіноче та чоловіче начала та віддзеркалює гармонію в природі. Також, на його думку, важливою є місія музики в керівництві державою, адже вона, будучи гармонійною, виховує моральні риси в суспільстві. Відомим зразком китайської пісенної поезії є «Шицзін» («Книга пісень»), яка поєднала в собі зразки пісень різних областей Китаю. Так, «Шицзін» має чотири частини: «Гофин» («Устої царств»), «Сяо я» («Малі оди»), «Да я» («Великі оди») та «Сун» («Гімни»). Перша частина кристалізує пісні південних районів Китаю, яких близько 60-ти. Друга та третя частини поєднують твори придворних авторів. Четверта частина виокремлює гімни, які оспівують діяльність предків та царів. Ця форма древнього китайського римування слугувала для пісенно-вокального виконання. Згодом традиції, викладені в «Шицзін», були розповсюджені в Японії, Кореї та інших країнах, чим вплинули на культуру цих країн. На культурне життя Китаю значно вплинув Лао-цзи – філософ, засновник даосизму. Він є автором трактату «Дао де цзін» («Класичний шлях та його сила»). Даосизм сповідував духовне самовдосконалення, простоту та природність у всьому. Значною є роль трактату «Гуаньцзи», автором якого вважають Гуань Чжуна. Цей твір відображає прагнення китайського народу теоретично підійти до теми музики. Саме в трактаті порушується питання чисельного виразу кожного звуку звукоряду пентатоніки (У Ген-Ир, 2011: 35).

В епоху Пізнього Чжоу (завдяки поєднанню народів, що проживали на території Китаю) з'явилися народні пісні «мінгге». Вони ж поклали початок утворенню пісенних сюїт. Так, відомою сюїтою стала «Цзюге» («Дев'ять пісень»), яка включає 11 пісень південнокитайського походження царства Чу (нині це територія провінції Хунань). Характерною рисою цього твору є однакова мелодійна лінія. «Цзюге» виконувалась духам природи (Небу, Богу рік, Богу довголіття, Сонцю та іншим) як жертвна сюїта. Над текстовою частиною пісень попрацював поет Цюй Юань чи Цюй Пін (340–278 роки до н.е.). Також

за підтримки інших поетів на чолі з Цюй Юанем з'явився збірник віршів та пісень «Чуци» («Чуські строфи») чи «Літопис царства Чу»). Наприкінці епохи Чжоу (III століття до н.е.) виникає ще один пісенно-поетичний жанр – «шочан-іньюе», або «шочан». На сцені відбувається оповідь та спів, які супроводжуються музикою ударного інструмента. Це й були перші зразки театрального мистецтва. Засновником цього музичного жанру вважають Сюнь-цзи (315–236 роки до н.е.). Слід сказати, що саме в епоху Чжоу музика стає самостійним видом мистецтва та отримує назву «іньюе» – «мистецтво звуків». Адже до цього часу музика існувала переважно в синтезі з поезією та танцем (У Ген-Ир, 2011: 39).

Після періоду епохи Чжоу прийшла династія Цинь (221–206 роки до н.е.), засновником якої був Ін Чжен (259–210 роки до н.е.). У цей час Цинь Ші-хуанді («Божественний владика») затвердив єдину владу, на чолі якої був імператор, провів грошову та писемну реформи, уніфікував вагову міру та довжину, побудував велику Китайську стіну та близько 300 палаців та храмів. У період його правління набувають розквіту мистецтва, зокрема й музика (надавалась визначна роль оркестру, який став звеличуватись). Однак Ші-хуанді не підтримував конфуціанство. Так, у 213 році до н.е. за його наказом були спалені конфуціанські трактати, а прибічники цього напрямку були страчені. Замість текстів Ші-хуанді ввів нові ієрогліфи, які стали фундаментом китайського письма. Після династії Цинь прийшла Ханська епоха (206 рік до н.е. – 220 рік н.е.), яка привнесла духовні цінності. Так, епоха Хань поділяється на Ранішню Хань (206 рік до н.е. – 8 рік н.е.), Сінь (перекладається як «Нова») (8 рік до н.е. – 25 рік н.е.) та Пізню Хань (25–220 роки н.е.). Засновником цієї епохи був Лю Бан, який повернув ідею Конфуція. Згідно з ідеями конфуціанства за основу беруть три правила поведінки (між правителем та підданими, батьками та дітьми, чоловіком та дружиною) та п'ять етичних норм (людяність, справедливість, благородство, вірність та самовдосконалення). Так, важливим є те, що в цю епоху відкрився шовковий шлях, який уможливив культурні обміни. Отже, завдяки культурному спілкуванню з Індії та Близького Сходу в Китай прийшли музичні інструменти та проникла релігія буддизму. В 112 році до н.е. за наказом імператора У-ді було створено Музичну палату «Юефу» при дворі. Головував цим закладом державного зразку Лі Янь-нянь. Текстову частину пісень вирішував поет Сіма Сян-жу (179–117 роки до н.е.). Палата включала діяльність як співаків, так і танцюристів.

Також тут вирішувались проблеми дослідницьких питань, а саме: класифікація музики (класична та народна), правила проведення церемоній та ритуальних обрядів. Головним досягненням Палати було зібрання, обробка народних пісень, які й дійшли до наших днів. Так, поетичні жанри, які можна заспівати, отримали назву «юефу» та вплинули на подальшу епоху Тан. Як зазначає дослідник У Ген-Ир, під впливом «юефу» були написані: «Нові народні пісні» Бо Цзюй-і (772–846), «Юефу на нові теми» Юань Чженя (779–831), вірші в дусі Ду Фу (712–770) та інші (У Ген-Ир, 2011: 45).

З'являється пісенний жанр «сянхеге», який поєднує всі пісні народів Північного Китаю. В цей час розвивається музичування на цині та закладаються основи військової музики «кучуейюе» – музика духового оркестру з ударними інструментами. Мелодії військових пісень були побудовані на народних мотивах. Так, один із голів Палати Лі Янь-нянь склав «нові пісні» (28) для військового оркестру – «сінге». Важливі історичні дані стосовно музичної культури Китаю містяться в творах Сіма Цяна (145–86 рік до н.е.), які отримали назву «Історичні хроніки» (У Ген-Ир, 2011: 48).

Висновки. Отже, питанням виховання та музичного мистецтва в Китаї приділялась особлива увага. Людина має бути етично вихованою, наділеною духовністю та правдивістю. Музичне виховання відіграло важливу роль у культурі Китаю, адже було носієм культури древніх китайців. Згідно з філософією даосизму музика мала сприяти емоційному стану людини та гармонійному поєднанню її з природою. Конфуцій наголошує на всебічному розвитку людини, при цьому роблячи акцент на моральності особистості. Це яскраво відобразили його твори: «Шицзін» («Книга пісень»), «Шу цзін» («Книга історії»), «Лунь юй» («Бесіди і висловлювання»). У III–VI столітті на музичну культуру Китаю впливали філософські тенденції, побудовані на лаоскобуддійському баченні. Музика відіграла роль вираження сутності буття. Отже, у VI столітті з'являється музичний твір для музичного інструмента ціня композитора Цю Міня «Юланьпу», чи «Самотня Орхідея». Також були написані твори у формі діалогів, які включали в себе китайські пісні та танці. Цікавий музичний рукопис був знайдений у буддійському храмі м. Дуньхуан для струнного інструмента піпа (VII століття). В цей період починає розвиватись роль оркестрової партії, з'являється новий музичний інструментарій. Впродовж XIII–XI століть виокремлюються два музичних стилі: північна (героїчні настрої, семиступеневі лади) та південна музичні школи (суворі

правила композиції, пентатонічні лади). В період XVII–XX століть китайська музика стає народнописенною, ставиться багато вистав – цзінцзюй. Значне місце в Китаї посідало у XVIII–XIX століттях оркестрове музикування – ши фань гу. Цікавим було те, що поступово китайські музиканти переймали гру на європейських інструментах та виконували європейські твори. Зміни відбувались й у вокальному мистецтві, де з'явилась так звана «музична форма» – таньци. Вона виконувалась

як розповідь із ритмічними фігурами. Нагадуючи характер декламації з вокальним супроводом та грою на струнних музичних інструментах, ця форма реформувалась у форми баоцзюань та дагу, що виконувались як розповідь із барабанным чи струнним супроводом.

Світоглядна система Стародавнього Китаю стала підґрунтям для виникнення музичних традицій у країнах Сходу. Ця проблема є цікавою для науковців та потребує подальшого вивчення.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Виноградов В. С. Музыка в Китайской Народной Республике. Москва : Советский композитор. 1959. 87 с.
2. Метельова Т. О. Світоглядно-антропологічні основи західноєвропейської філософії: від архаїки до модерну. Київ : Українська книга, 2003. 158с.
3. У Ген-Ир. История музыки Восточной Азии (Китай, Корея, Япония): Учебное пособие. Санкт-Петербург : «Издательство ПЛАНЕТА МУЗЫКИ»; Издательство «Лань». 2011.544с.: ил. (Мир культуры, истории и философии).
4. Шнеерсон Г. О китайской музыке. Статьи китайских композиторов и музыковедов. Москва : ГМИ. 1958. Вып.1. 143 с.

REFERENCES

1. Vinogradov, V.S. Muzika v Kitaiskoy Narodnoi Respublike [Music in the People's Republic of China]. Moscow: Soviet composer, 1959. 87 p. [in Russian].
2. Meteliova, T.O. Sviyogliadno-antropologichni osnovy zahidno-evropeyskoy filozofii: vid arhaiki do modernu [World outlook and anthropological foundations of Western European philosophy: from archaic to modern]. Kyiv: Ukrainian Book, 2003.158 p. [in Ukrainian].
3. U Gen-Ir. Istoria muziki Vostochnoi Azii (Kitai, Koreia, Iaponia): Uchebnoe posobie [East Asian Music History (China, Korea, Japan): A Study Guide]. SPb.: “MUSIC PLANET PUBLISHER”; Lan Publishing House (The world of culture, history and philosophy), 2011.544p. [in Ukrainian].
4. Shneerson, G. O kitaiskoi muzike. Statii kitaiskikh kompozitorov I muzikovedov [About Chinese music. Articles of Chinese composers and musicologists]. Moscow: GMI, 1958. Vip.1.143 p. [in Ukrainian].